

Євстахій ЗАГАЧЕВСЬКИЙ

ОДІСЕЯ СІРОГО «КОЛЯБОРАНТА»*

Спогади фронтовика

Десять днів під Єльнею

Літо помалу минало. Серпень уже кінчився. Поля вкриті стернями; по них вітер ніс «бабине літо». Ранки та вечори ставали холодніші. Наставала сумна осінь; вона ще більшим смутком огортала душу.

Десь 28-го чи 29-го серпня вранці в нашій сотні алярм. Прискореними темпами приготувляють автомашини в далеку дорогу. Вїздить ціла бригада. Напря́м – фронт.

Я тепер і далі в другій чоті як кулеметник другого роя. Ройовим надалі десятник Кляйн, його заступник – ст. вістун Мазур. Руді надалі залишився в почоті чотового.

Наш рій в повній бойовій готовості сідає на свою автомашину, т. зв. «маншафтсваген», у ньому – дев'ять стрільців, підстаршина та шофер.

Машини за машинами виїжджають польовою доріжкою на шосе і нею їдемо в сторону Невеля. Спершу цікаво було розглядати околицю, та потім ця приємність відпала, коли дорога довжилась у безконечне.

Де кілька разів ми зупинялись по дорозі на малі постой на отримання теплої їжі.

Проїхавши через Невель, Городок, вже вночі ми прибули до Вітебська. Тут довгий постій.

Ще досвіта 30-го серпня вирушаємо в дорогу далі. Непроспана ніч та томляча їзда з попереднього дня роблять своє: я засипляю на машині сидячи. Та й не тільки мене огортає ця сонність: майже всі на машині, похиливши голови, сплять.

Проснувся аж тоді, коли машини набрали повного розгону, виїхавши на автостраду Менськ – Смоленськ – Москва Як лиш оком засягнути, автострадою мчать одна за одною машини нашої бригади. В протилежну сторону йдуть машини, навантажені різним військовим майном. Це евакуюються північний та передущий відтинки східнього фронту.

Від машини до машини відповідна відстань. Це на випадок летунських атак.

Десь біля полудня влітаємо в Смоленськ. Машини зменшують швидкість і ми помалу просуваємось по переповнених вулицях Смоленська. Всюди пожвавлений рух.

* Продовження. Початок у чч. 1-6, 2021.

Є. Загачевський. Спогади фронтовика. Одисея сірого «коляборанта». – Братство колишніх вояків 1-ї Української Дивізії УНА. – Мюнхен, 1952. – 240 с.

Повно машин евакуйованих установ та різних тилових напіввійськових організацій. Ще сунули валки різних добровольчих частин: козаків, грузинів, татар та, Бог один знає, ще яких народів. Все це тривожно оглядалося на схід, звідки доходив далекий гул гарматних вибухів та бою.

Помалу проїздимо це напівзруйноване місто та зупиняємося в лісі на південно-східніх окраїнах міста.

Тут ми простояли до вечора наступного дня. Під вечір прийшов наказ приготувитись до т. зв. «інфантері-айнзацу», себто – йдемо в першу лінію.

Сонце сідало за обрієм, коли ми сідали на свої автомашини. Заходило червоно-криваво, значить, завтрішний день заповідався погідний... Що він буде кривавий, то про це ніхто не думав; і так знаємо, що багато з-поміж нас не доживе завтрішнього заходу сонця... Без жартів, без веселого настрою сідали ми на машини. Кожен був зайнятий своїми думками. Не одному з нас біля серця мліло якесь дивне прочуття невідомого. А, може, не один з нас читав розкинуті сьогодні в день большевиками з літака листочки німецького комітету «Фраес Дойчлянд» за підписом фельдмаршала фон Павлюса, в яких запитували німецьких вояків, «навіщо це пролиття крови». Та це було звернення до німецьких солдатів. Це було звернення тих німців, що попали під Сталінградом в полон і їх московський хижак уже зумів переробити «на своє копито» і тепер йому ввижалась легка перемога, а з цим і «мірволая революція».

Але що ж я, – я, українець мав думати тепер? За віщо це страждання, що їх переносить мій нарід? За віщо ці розстріли та шибениці, що ними новий окупант годує мій нарід? І чи не злочин, що я йому служу? Чи не став я мимоволі зрадником свого народу?

Це все п'ялить і так уже наболілу душу, що мені годі прийти до спокійнішої думки... Хочеться на цілий голос крикнути «Ні, не зрадник, я такий самий українець, як сотні тисячі, мільйони інших!» Крикнути, щоб почули ті, що сумніваються, що з погордою дивляться на мене, на нас, як на вилучників. Чейже я хотів, як хотіли й інші тисячі подібних мені, своєю кров'ю послужити нездоланій батьківщині. Чейже не моя, – я ж така манісенька одиниця цього великого народу, – вина в цьому, що опинився мимоволі в цих ворожих лавах. Я бажав стати вояком, я бажав прислужитися своїй батьківщині кров'ю. В думках я лелівав ще з ранньої молодости уявлення про героїчний бій крутянців і не бажав, щоб знову мій нарід зустріла трагедія Крут. Не бажав я гинути, не знаючи, як обходитися з рушницею, у цей недалекий день нашого зриву, як це колись гинули ті юні вояки під Крутами чи ті під Севлюшем у пам'ятні дні березня 1939 р. на Закарпатській Україні. Я бажав стати справжнім досвідченим вояком, щоб у цей вирішний слушний час могли своїм досвідом та знанням прислужитися своїй батьківщині.

З такими думками йду знову в бойову лінію. Може, там знайду те, що давно за мною ходить, як марево... Може, це вже моя остання подорож і ніхто не буде знати, де моя могила? Лише десь за кілька днів рідня дістане з пошти страшну вістку.

Продовження в журналі